

Posudek na dizertační práci Mgr. Elišky Urbanové Participace žáků jako cesta výchovy k demokratickému občanství. Překážky jejího rozvoje a jejich úspěšné překonávání

Oponentka: doc. RNDr. Jana Straková, Ph.D, Ústav výzkumu a rozvoje vzdělávání, Pedagogická fakulta UK

Cílem výzkumu je zjistit, na jaké překážky narážejí ředitelé základních škol, když ve školách chtějí zavádět participaci žáků, a jakým způsobem se jim daří tyto překážky překonávat. Autorka zjišťuje, jakým způsobem participace žáků probíhá, jak ji učitelé vnímají a co jejich postoj k žákovské participaci ovlivnilo, jak je rozvíjení participace žáků podporováno na úrovni struktury školy a na úrovni struktury vzdělávacího systému a jak se na něm podílí kultura školy.

Výzkum je proveden na třech školách s fungujícím žákovským parlamentem. Je použit kvalitativní přístup, design mnohonásobné případové studie. Data jsou získávána prostřednictvím studia dokumentů a hloubkových rozhovorů s pedagogy (10 pedagogů v každé škole).

Teoretická část práce se věnuje výchově k demokratickému občanství a její reprezentaci v českých a evropských dokumentech. Následuje oddíl věnovaný participaci žáků jako součásti výchovy k demokratickému občanství, v němž autorka pojednává o různých typech participace a významu participace pro žáky z teoretického pohledu a z pohledu pedagogického výzkumu. Poslední oddíl teoretické části je věnován podmínkám úspěšného zavádění participace do života školy, kde se autorka podrobně věnuje úloze učitelů a ředitele školy a významu kultury školy.

Teoretická část práce je velmi dobře strukturována a ukazuje, že autorka je výborně obeznámena s českou i zahraniční literaturou týkající se výchovy k občanství a práce školy. Oceňuji, že autorka pojednává problematiku žákovské participace velmi komplexně v širokých souvislostech. Usazuje ji do kontextu zavádění nových prvků do života školy a poukazuje na význam kultury školy, jejíž důležitou součástí je spolupráce mezi pedagogy, která ovlivňuje pocit vlastní účinnosti a s ním související otevřenost a ochotu experimentovat. Výše uvedené souvislosti, na které autorka v teoretické části poučeně upozorňuje, prozrazují hluboké porozumění sledované problematice a faktorům školní reality, které se k ní váží. Velmi oceňuji, že podrobně pojednává i o rizicích nekvalitně realizované participace a jejich škodlivých dopadech.

K této části mám dvě (okrajové) poznámky: 1. Britská výzkumnice Pat Sammons, na jejíž práce se autorka odkazuje, je žena. V práci je na ni odkazováno v mužském rodě. 2. Autorka podrobně referuje o výzkumech České školní inspekce a reflektuje jejich možné slabiny. Dávám ke zvážení, zda výsledky nemohou být ovlivněny právě skutečností, že výzkumy provádí Česká školní inspekce, která představuje pro mnohé ředitele škol určité ohrožení a jsou tudíž zvýšenou měrou motivováni podávat jí výpovědi ukazující jejich školu v příznivém světle.

Stejně důkladně jako teoretická část práce, je provedena i část empirická. Oceňuji jasné vymezení zkoumaného konceptu a zúžení výzkumu na percepci pedagogů, které je přesvědčivě zdůvodněno. Autorka podrobně a poučeně zdůvodňuje rovněž volbu výzkumného designu a podrobně popisuje způsob provedení výzkumu, tedy metody sběru dat a jejich analýzy. Jako drobný nedostatek práce vnímám chybějící informaci o použitém systému kódů.

V části věnované metodice je dále podrobně popsán a zdůvodněn výběr případů. Zde se ukazuje velká přednost předložené práce spočívající v tom, že se autorka tématem již dříve zabývala jako pracovnice Centra pro demokratické učení a je dobře obeznámena s fungováním žákovských parlamentů v českých základních školách. To jí umožnilo vybrat školy velmi uvážene a cíleně tak, aby o sledovaném

jevu získala maximum informací. Jednotlivé školy jsou charakterizovány i z hlediska školní dokumentace a jsou uvedeny charakteristiky respondentů, kteří se výzkumu v jednotlivých školách zúčastnili.

Oceňuji, že úvod k empirické části podrobně reflektuje limity výzkumu.

Výsledková část uvádí podrobné odpovědi na jednotlivé výzkumné otázky pro jednotlivé školy, v závěru potom shrnuje poznatky za všechny sledované školy. U každé výzkumné otázky je vždy uveden podrobný rozklad, za kterým následuje stručné shrnutí. I když oceňuji velmi systematický postup při prezentaci získaných poznatků, kladu si otázku, zda by přeci jen nebylo bývalo vhodnější informaci trochu zhustit. Výklad je skutečně velmi podrobný a informace se v něm mnohokrát opakují, což může vést k obtížím při odlišování důležitých poznatků od nedůležitých.

Za mimořádně zdařilou považuji závěrečnou kapitolku práce, kde jsou důležité poznatky přehledně prezentovány formou jasných a srozumitelných doporučení. Tato kapitola shrnuje hlavní zjištění a ještě je prezentuje formou užitečnou pro praktické využití.

Práce má velmi dobrou jazykovou úroveň. Je napsána přehledně, srozumitelně a kultivovaně a je prosta překlepů a gramatických chyb. Celkově práci považuji za mimořádně zdařilou. Konstatuji, že bohatě naplňuje požadavky kladené na tento typ prací, a doporučuji ji k obhajobě.

Otázky k obhajobě:

1. V literatuře několikrát citujete práci Švaříčka a Šedové týkající se zapojení žáků do výukové komunikace. Prosim o vysvětlení, jak se toto téma vztahuje k tématu participace žáků, které zkoumáte ve Vaší práci.
2. Práce obsahuje podle mého názoru velmi důležité zmínky o nízké občanské angažovanosti dotazovaných učitelů. Nebylo by bývalo vhodné tomuto tématu věnovat v práci větší pozornost?
3. Jak jinak než prostřednictvím zapojení žáků do rozhodování o školních záležitostech by mohla/měla škola podle Vašeho názoru přispívat k výchově k občanství?
4. Byly některé z poznatků, které jste v rámci svého výzkumu získala, pro Vás překvapivé? Jaká zjištění považujete za nejdůležitější?

V Praze dne 31.1. 2021

doc. RNDr. Jana Straková, Ph.D.